

КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

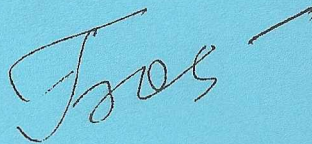
БОГАТИРЬОВА Галина Андріївна

УДК 371.134:371.381+745/749

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПРАЦІ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

13.00.04. – теорія та методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Кіровоград – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Криворізькому державному педагогічному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Пікельна Валерія Семенівна,
Криворізький державний педагогічний університет,
професор кафедри педагогіки та методики трудового
навчання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Щолокова Ольга Пилипівна,
Київський національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, завідувач кафедри фортепіанного
виконавства і художньої культури;

кандидат педагогічних наук, доцент
Савченко Наталія Сергіївна,
Кіровоградський державний педагогічний університет імені
Володимира Винниченка, доцент кафедри педагогіки.

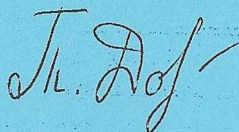
Провідна установа: Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, кафедра теорії і методики
трудового і професійного навчання, Міністерство освіти і
науки України, м. Вінниця.

Захист відбудеться “22” березня 2007 р. о 12.00 годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради К 23.053.02 в Кіровоградському державному
педагогічному університеті імені Володимира Винниченка за адресою: 25006,
м. Кіровоград, вул. Шевченка, 1, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Кіровоградського державного
педагогічного університету імені Володимира Винниченка за адресою: 25006,
м. Кіровоград, вул. Шевченка, 1.

Автореферат розісланий “21” лютого 2007 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. Я. Довга

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі становлення національної системи освіти в Україні значно актуалізується проблема професійної підготовки майбутніх педагогів, здатних сприймати, розуміти й творити матеріальні й духовні цінності.

Перехід суспільства до ринкової економіки визначив появу ринку праці з його досить високими вимогами до рівня кваліфікації майбутніх фахівців. Це положення загострює проблему підготовки конкурентоспроможних спеціалістів, але не знижує вимог до їхньої загальної, художньо-естетичної та професійної культури. Зокрема це стосується педагогів, оскільки саме у змісті їхньої діяльності закладені значні потенційні можливості виховання культурної особистості. Учитель, якому притаманні культурні якості особистості, більш конкурентоспроможний на освітянському ринку праці.

Перед сучасною вищою педагогічною освітою гостро стоїть проблема формування художньо-естетичної культури майбутніх педагогів. Це положення стосується, насамперед, учителів праці, оскільки їх професійна діяльність безпосередньо пов'язана з відродженням національної художньої культури.

Важливість вирішення даної проблеми підкреслюється майже в усіх сучасних законодавчих документах про освіту. Так, у Державній національній програмі "Освіта" ("Україна ХХІ століття") досить чітко сформульовані основні завдання: підготовка нової генерації педагогічних кадрів; підвищення їх професійного та загальнокультурного рівня; відтворення й трансляція культури та духовності в усій різноманітності вітчизняних та світових зразків; пріоритетність загальнолюдських цінностей; збереження і збагачення культури українського народу; формування цілісної, всебічно розвиненої особистості.

За таких умов одним із завдань сучасної вищої педагогічної школи має стати підготовка майбутніх педагогів, зокрема вчителів праці, з високою художньою культурою. Саме без цієї професійної якості неможливо уявити компетентність майбутніх педагогів, яка, як зазначено у Законі України "Про вищу освіту", відображає їх ціннісні орієнтації та зумовлює здатність задовольнити особисті як духовні, так і матеріальні потреби.

Як свідчать джерела, сучасний педагог потребує художньо-естетичної культури незалежно від профілю його підготовки. Відомо також, що у вищій педагогічній школі набуває ваги принцип інтеркультурності, реалізація якого потребує інтеграції української національної культури в європейську та світову культуру.

Різні аспекти проблеми формування загальної художньої культури особистості досліджувалися в працях філософів (В. П. Андрущенко, Є. С. Громова, В. В. Журавльова, М. С. Кагана, Л. Н. Когана, О. Ф. Лосева, Ю. У. Фохт-Бабушкіна та ін.); психологів (Б. Г. Анап'єва, Л. С. Віготського, О. М. Леонтьєва, Б. С. Мейлаха, С. Х. Рапопорта, В. А. Роменця та ін.); педагогів (А. М. Бойко, В. Г. Бутенка, В. В. Ванслова, М. В. Гончаренка, І. А. Зязюна, Н. Б. Крилової, М. П. Лещенко, Л. М. Луганської, Н. С. Миропольської, О. П. Рудницької, Г. П. Шевченко, О. П. Щолокової та ін.)

Значна кількість досліджень присвячена проблемі естетичного впливу творів

мистецтва на особистість, зокрема йдеться про дослідження О. В. Бабченко, Л. М. Ващенко, А. Я. Зісь, І. С. Котеневої, В. А. Малахова, Н. С. Савченко та ін.

У працях педагогів Є. А. Антоновича, А. В. Голізової, Л. С. Єнтіс, А. М. Крицької, О. С. Найдена, Б. А. Прокоповича та інших розкривається зміст роботи з формування художньо-естетичних умінь студентів, застосування яких сприяє відродженню національних художньо-прикладних ремесел.

Особливостям підготовки майбутніх учителів праці приділили увагу О. О. Зорова, Т. В. Кравченко, Г. М. Мамус, В. Т. Савка, Б. В. Струганець та ін.

Проте аналіз наукових праць показав, що проблема формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва не отримала достатнього теоретичного обґрунтування.

Необхідно зауважити, що в сучасній вищій педагогічній освіті накопичилась низка протиріч, які гальмують процес удосконалення підготовки майбутніх учителів праці, процес формування їх загальнонародської, професійної та художньої культури. До них доцільно віднести суперечності між:

- сучасним змістом діяльності учителів праці, яка передбачає спрямованість на відродження національної культури України засобами народного мистецтва, та недостатнім рівнем сформованості в майбутніх учителів художньої культури;

- необхідністю посилення культурологічного аспекту підготовки майбутніх учителів праці та недостатньою увагою до змісту культурологічних курсів, які передбачені навчальними планами і програмами;

- потребою в успішному формуванні художньої культури учителів праці й відсутністю відповідної системи роботи з широкого використання засобів народного мистецтва у навчально-виховному процесі;

- необхідністю формування художньої культури в майбутніх учителів праці та відсутністю спеціально розроблених програм, методик і рекомендацій з оволодіння нею.

Не викликає сумніву, що розв'язання зазначених протиріч дозволить підвищити педагогічну ефективність культурологічної підготовки студентів.

Актуальність проблеми зумовила вибір теми дисертаційного дослідження – **“Формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є складовою науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету “Теорія і практика імітаційно-ігрового навчання в системі особистісно-орієнтованої освіти майбутніх педагогів” (державний реєстр № 01031001111), включеної на конкурсній основі до плану найважливіших досліджень МОН України (№ 2-96) і затвердженої координаційною радою з наукових досліджень АПН України (протокол № 5 від 20.06.2000).

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 6 від 15.01.1998) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 14.04.1998).

Об'єкт дослідження – процес формування художньої культури майбутніх учителів праці у вищій педагогічній школі.

Предмет дослідження – система формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічну ефективність системи формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва.

В основу дослідження покладено **припущення** про те, що процес формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва буде здійснюватися більш ефективно за умов:

- розкриття у процесі підготовки майбутніх учителів праці філософського, мистецтвознавчого і педагогічного змісту понятійного апарату теорії художньої культури;

- оптимального використання народного мистецтва як засобу формування художньої культури майбутніх учителів праці в сучасній вищій педагогічній освіті;

- створення необхідних організаційно-педагогічних умов формування художньої культури майбутніх учителів праці;

- розробки і використання структурно-функціональної моделі системи формування художньої культури майбутніх учителів праці.

Відповідно до предмету, мети та гіпотези були визначені **завдання дослідження**:

1. Розкрити педагогічний та мистецтвознавчий зміст процесу формування художньої культури майбутніх педагогів.

2. Вивчити можливості використання народного мистецтва, його аксіологічних аспектів як засобу формування художньої культури майбутніх учителів праці.

3. Визначити сучасний стан формування художньої культури майбутніх учителів праці й обґрунтувати організаційно-педагогічні умови, що сприяють досягненню поставлених завдань.

4. Розробити систему формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва, її структурно-функціональну модель та організаційну модель управління нею.

5. За результатами проведеного дослідження розробити навчально-методичний посібник “Формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва”.

Методологічну основу дослідження складають наукові положення філософів щодо взаємозв'язку і взаємозумовленості явищ і процесів соціально-педагогічної дійсності, системного підходу як методологічного засобу пізнання педагогічних явищ; праці вчених різних епох і сучасності про загальну світову, народну і національну культуру, про виховання як процес формування й трансляції духовної культури, про народність та культуровідповідність національного виховання; теорії народного мистецтва та засобів формування художньої культури майбутніх педагогів; теорії систем, теорії управління та теорії моделювання педагогічних процесів.

Теоретичну основу становлять положення і висновки, які стосуються теорії загальної світової, народної та національної культури (А. М. Арнольдov,

П. С. Гуревич, А. Я. Зісь, В. П. Іванов, Е. В. Ільєнков, Л. М. Столович та ін.), загальних наукових відомостей про художню культуру (Л. М. Коган, Е. В. Коцюба, С. Г. Мельничук, О. П. Рудницька, Т. А. Сиротенко, З. В. Сикевич, Ю. У. Фохт-Бабушкін, О. Л. Шевнюк та ін.), змісту сучасної оновленої парадигми виховання (А. М. Бойко, В. Г. Бутенко, В. В. Ванслов, М. В. Гончаренко, І. А. Зязюн, А. О. Лігоцький, І. В. Мартинюк, Л. М. Сіднев та ін.), теорії управління і теорії моделювання (В. І. Бондар, Л. І. Даниленко, Н. М. Островерхова, В. С. Пікельна, А. Г. Соколов, Р. Х. Шакуров), декоративно-ужиткового мистецтва як засобу формування художньої культури особистості (Є. А. Антонович, А. В. Голізова, Л. С. Єнтіс, Р. В. Захарчук-Чугай, М. А. Некрасова, Б. А. Прокопович та ін.).

Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**:

– *теоретичних*: вивчення філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження, що дозволило здійснити порівняльний аналіз загальних теоретичних питань і понятійного апарату теорії художньої культури; теоретичний аналіз державних законодавчих та нормативних документів, науково-методичної літератури, що дало можливість визначити теоретичні засади і наукові підходи до розв'язання проблеми формування художньої культури майбутніх учителів; систематизація й узагальнення особливостей процесу формування художньої культури, що допомогло обґрунтувати організаційно-педагогічні умови, створення яких сприяло вирішенню поставлених завдань; вивчення навчальних планів і програм з метою виявлення реального стану змісту фахової художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів праці; моделювання системи формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва і наукове обґрунтування процесу управління цією системою;

– *емпіричних*: вивчення педагогічного досвіду, діяльності викладачів і студентів, що дозволило визначити зміст художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів праці й виявити ефективні форми, методи та засоби, що використовуються в аудиторній, позааудиторній і науково-дослідній роботі майбутніх учителів праці; педагогічні спостереження, анкетування, тестування, бесіди зі студентами, учителями праці, майстрами народних ремесел з метою виявлення реального рівня сформованості художньої культури студентів; розробка й упровадження структурно-функціональної моделі системи формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва й організаційної моделі управління нею; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), що дозволило перевірити педагогічну ефективність системи роботи з формування художньої культури майбутніх учителів праці; статистична й математична обробка результатів дослідження (кількісний і якісний аналіз), які забезпечили можливість за здобутими результатами оцінити педагогічну ефективність проведеного дослідження.

Експериментальна база дослідження. Педагогічний експеримент відбувався протягом 1997-2005 рр. на базі індустріально-педагогічного факультету Криворізького державного педагогічного університету, Хмельницького національного університету, Криворізького професійного ліцею, Вищого професійного училища

№ 25 (м. Хмельницький). Експериментальною роботою було охоплено 270 студентів.

Організація дослідження. Дослідження проблеми здійснено в три етапи.

На першому, аналітико-констатувальному, етапі (1997-1999 рр.) основна увага була зосереджена на виборі й обґрунтуванні теми дослідження. Вивчалась філософська, психолого-педагогічна, соціологічна та мистецтвознавча література з проблеми дослідження і визначалися основні теоретико-методологічні засади дослідження, його об'єкт, предмет, мета та робоча гіпотеза. Вивчалися матеріали дисертаційних робіт з проблем вищої педагогічної школи (зокрема, підготовки вчителів праці), розроблялась програма дослідно-експериментальної роботи. На цьому етапі розпочався констатувальний експеримент; були визначені та обґрунтовані критерії, за якими оцінювалися здобуті результати дослідження.

На другому, аналітико-пошуковому, етапі (2000-2002 рр.) дослідження продовжувалося вивчення наукової літератури; були виявлені та обґрунтовані організаційно-педагогічні умови, створення яких мало сприяти формуванню художньої культури майбутніх учителів праці; аналізувалися форми аудиторної, позааудиторної та науково-дослідної самостійної роботи студентів; обґрунтовано зміст системи формування художньої культури та її складових; завершено констатувальний і розпочато формувальний експеримент, у ході якого перевірялась педагогічна ефективність упровадження структурно-функціональної моделі системи формування художньої культури майбутніх учителів праці й організаційної моделі управління нею.

На третьому, формуальному та завершально-узагальнюючому, етапі (2003-2005 рр.) було завершено формувальний експеримент, здійснено експертну оцінку і статистичну обробку даних, одержаних в ході констатувального та формуального експерименту, що дозволило довести ефективність запровадження структурно-функціональної моделі системи формування художньої культури майбутніх учителів праці й доцільності використання засобів народного мистецтва. За результатами дослідження підготовлено навчально-методичний посібник "Формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва".

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні й розробці структурно-функціональної моделі системи формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва та організаційної моделі управління цією системою; у подальшому уточненні понять "художня культура" і "художня культура вчителя праці"; у вдосконаленні розробки критеріїв і визначення рівнів сформованості художньої культури як професійної якості майбутніх учителів праці.

Теоретичне значення дослідження полягає у виявленні й обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов формування художньої культури майбутніх учителів праці; в уточненні критеріїв і визначенні рівнів сформованості такої професійної якості вчителя праці, як художня культура.

Практичне значення дослідження полягає у розробці навчально-методичного посібника "Формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва"; апробації й упровадженні в практику вищого навчального закладу авторської програми навчального курсу "Основи образотворчого мистецтва" для майбутніх учителів праці; розробці методики впровадження засобів народного

мистецтва в аудиторну, позааудиторну та самостійну наукову діяльність студентів.

Достовірність здобутих результатів і висновків дисертаційної роботи забезпечується вихідними методологічними положеннями; використанням комплексу методів дослідження, адекватних об'єкту, предмету, меті й гіпотезі дослідження; застосуванням вибіркового кількісного і якісного аналізу зі статистичними методами опрацювання здобутих результатів; підтвердженням основних положень гіпотези результатами педагогічного експерименту; позитивними наслідками їхнього впровадження в практику.

Апробація й впровадження. Основні положення та результати дослідження доповідалися на Всеукраїнській науково-творчій конференції “Художня культура: проблеми, перспективи” (Київ, 1995); Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми наступності та інтеграції змісту навчання у системі “Школа-ПТУ-ВНЗ” (Вінниця, 1996); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми гуманізації навчально-виховного процесу в педагогічній теорії та практиці” (Кривий Ріг, 1996); Міжвузівській науково-практичній конференції “Вдосконалення підготовки вчителів обслуговуючої праці” (Херсон, 1996); Всеукраїнській конференції “Методичні проблеми учнівських і студентських олімпіад та особливості роботи з обдарованою молоддю” (Київ, 1997); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Сучасна трудова та професійна підготовка шкільної молоді” (Кривий Ріг, 1998); Всеукраїнській конференції “Трудова підготовка учнівської молоді: стан та перспективи” (Тернопіль, 1999); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Трудова та допрофесійна підготовка молоді: проблеми та перспективи” (Кривий Ріг, 2000); Міжнародній науково-практичній конференції “Активізація навчальної діяльності у вищій і загальноосвітній школі” (Кривий Ріг, 2000); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Україна: минуле і сучасність” (Кривий Ріг, 2001); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Трудова та професійна підготовка молоді: проблеми та шляхи їх розв'язання” (Кривий Ріг, 2002); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Трудова та допрофесійна підготовка молоді” (Кривий Ріг, 2003); Всеукраїнській науково-методичній конференції “Актуальні проблеми розвитку спеціальностей мистецтва у контексті ступеневої освіти” (Херсон, 2004); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Художньо-педагогічна освіта ХХІ ст.: теорія, методи, технології” (Кривий Ріг, 2005); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Україна і світ” (Кривий Ріг, 2005); Міжнародній науково-практичній конференції “Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості” (Кривий Ріг, 2006); Міжнародній науково-практичній конференції “Модернізація мистецької освіти у контексті євроінтеграції” (Одеса, 2006).

Крім того, результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедр педагогіки та методики трудового і професійного навчання, педагогіки, образотворчого мистецтва, кафедри історії України КДПУ; на міських науково-практичних конференціях і семінарах для директорів шкіл, курсах підвищення кваліфікації для вчителів образотворчого мистецтва, обслуговуючої та технічної праці шкіл і професійно-технічних навчальних закладів м. Кривого Рогу, м. Дніпропетровська, м. Хмельницького; на науково-практичних семінарах.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в роботу індустріально-

педагогічного факультету Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 12 від 26.06.2006); історичного та філологічного факультетів КДПУ (довідка № 15 від 12.10.2006); Криворізького професійного ліцею (довідка № 94 від 04.10.2006); Вищого професійного училища, м. Хмельницький (довідка № 449 від 23.10.2006); Хмельницького національного університету (довідка № 15 від 23.10.2006).

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані для вдосконалення чинних програм вищих освітніх закладів, а також мають практичну цінність при розгляді перспективних напрямків збагачення художньо-естетичної культури, духовності майбутніх педагогів і можуть використовуватись у практичній роботі керівників гуртків і клубних об'єднань, які здійснюють художньо-естетичне виховання дітей.

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації відображені у 25 публікаціях автора (1 – у співавторстві), у тому числі 8 статей у провідних фахових виданнях і 1 навчально-методичний посібник.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (228 найменувань), 3 додатків, містить 23 рисунки і 18 таблиць. Загальний обсяг роботи – 209 сторінок, основний текст викладено на 173 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, ступінь розробленості проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання й етапи дослідження, сформульовано гіпотезу, теоретично-методологічну основу, наукову новизну, теоретичне і практичне значення дослідження, обґрунтовано достовірність отриманих результатів.

У **першому розділі “Теоретичні засади і практичний стан формування художньої культури майбутніх учителів”** здійснено філософсько-теоретичний аналіз підходів до визначення змісту поняття “культура” як цілісного феномену, розкрито сутність поняття “національна культура” як конкретно-історичної форми загальнолодської культури; викладені результати історико-теоретичного аналізу проблеми формування художньої культури майбутнього вчителя.

Історичний аналіз сутності поняття “художня культура” в історії філософсько-естетичної думки дав змогу обґрунтувати функціонування художньої культури як соціальної системи та компоненту національної культури. У розділі проаналізовано дефініції поняття “художня культура”, запропоновані дослідниками (С. У. Гончаренко, В. В. Журавльов, М. С. Каган, Н. С. Миропольська, О. С. Найден, О. П. Рудницька, Ю. У. Фохт-Бабушкин та ін.). Здійснено теоретичне узагальнення й педагогічну інтерпретацію понять “художня культура” і процесу її формування у майбутніх учителів, що виявляється в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов.

За результатами теоретичного аналізу було встановлено, що художня культура – це сукупність процесів і явищ духовно-практичної діяльності людей, предметно-ціннісна форма засвоєння та перетворення дійсності через систему художніх образів, яка інтегрує уявлення людини про соціальні цінності; вона має власну

форму й зміст і розвивається під впливом соціально-економічних процесів.

Художня культура визнана ефективним засобом формування духовних і художніх потреб особистості майбутнього педагога, підготовка якого здійснюється за засадах гуманістичних цінностей культури і мистецтва.

Дослідження теоретичних засад процесу формування художньої культури майбутніх учителів дозволило виявити його сутність і найважливіші особливості: формування художньої культури – це система педагогічних дій, спрямованих на розвиток емоційно-чуттєвої сфери студентів, формування естетичних поглядів і переконань, залучення студентів до різних видів творчої художньо-естетичної діяльності. Процес формування художньої культури майбутніх педагогів пов'язаний з інтегрованими курсами і програмами мистецтвознавчого спрямування, які сприяють формуванню художньо-естетичних потреб майбутніх педагогів.

У процесі дослідження було визначено й проаналізовано зміст і стан формування художньої культури в сучасній вищій педагогічній школі. Аналіз змісту теоретичної й практичної художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів праці, обсягу годин на навчальні курси художньо-естетичного змісту виявив ознаки безсистемності цього процесу, недостатнього використання потенціалу національної культури і народного мистецтва, відсутність спеціальних інтегративних курсів з художньої культури, що не сприяє залученню студентів до творчої художньо-естетичної діяльності.

На основі аналізу сутності та змісту процесу формування художньої культури майбутніх педагогів зроблено висновок, що художня культура особистості формується в художньо-естетичній діяльності, складовими якої визнані пізнавальний, ціннісно-орієнтаційний, комунікативний, перетворюючий, художньо-творчий та інтегративний компоненти.

Проблема формування художньої культури майбутнього вчителя актуалізується соціальним замовленням суспільства на виховання аксіологічно зорієнтованої, духовно багатой, гармонійно розвинутої особистості. Усебічне використання культурних цінностей українського народу створює значні можливості ціннісного виховного впливу на особистість.

Виявлено, що художня культура майбутнього педагога є складним особистісним утворенням, яке передбачає певний рівень сформованості художніх потреб, художнього світогляду на основі вмінь сприймати й інтерпретувати твори мистецтва, розвитку індивідуального художньо-творчого досвіду.

Згідно з цим визначенням були уточнені критерії сформованості художньої культури майбутніх учителів праці: сформованість художньо-естетичної компетенції в галузі мистецтва; уміння давати оцінку художньо-естетичним виробам; потреба в художньо-естетичній діяльності; сформованість художнього світогляду.

Відповідно до поставленого завдання уточнено дефініцію поняття “художня культура вчителя праці”. Виявлено, що це складне особистісне утворення, яке виражає рівень художньо-естетичної компетенції в галузі мистецтва, повноти здатності до розуміння культурного смислу творів мистецтва, рівня сформованості художніх потреб, готовності до мистецького діалогу та до перетворення у свій внутрішній світ досягнень художньої культури.

У ході дослідження виявлено, що фундаментом художньої культури є народне мистецтво як сукупність національних цінностей, яке має свої закони творчості й художні традиції, систему засобів виразності; обґрунтовано важливість усвідомлення художньої й виховної цінності творів народного мистецтва, їх символічно-образної мови; визначені механізми впливу народного мистецтва на особистість; доведено, що систематичне й творче використання його зразків сприятиме формуванню художньої культури майбутніх учителів праці.

Цей педагогічний процес передбачає також дотримання низки педагогічних умов, що дасть можливість цілеспрямовано впливати на регулювання складного процесу розвитку художньої культури.

У розділі визначено організаційно-педагогічні умови, створення яких має забезпечити ефективне формування художньої культури майбутніх учителів праці. Унаслідок аналізу наукових джерел виявлено дві групи умов, які пов'язані між собою в практиці освіти: умови, що сприяють формуванню художньої культури як якості особистості, – педагогічні; умови, пов'язані з організацією навчально-виховного процесу, розробкою змісту, форм і методів аудиторної, позааудиторної, практичної та самостійної наукової діяльності студентів, що ґрунтуються на інтеграції народознавчого матеріалу, які так чи інакше впливають на формування названих якостей, – організаційні.

Обґрунтовано, що для здійснення роботи з формування художньої культури майбутніх учителів праці необхідне створення таких *організаційних* умов: кадрове забезпечення викладачами зі спеціальною освітою; програмно-методичне забезпечення художньо-естетичних курсів; уведення інтегративних курсів художньо-естетичного спрямування; використання моделювання для організації й функціонування навчально-виховного процесу та управління ним.

До *педагогічних* умов, що сприяють успішному формуванню художньої культури майбутніх учителів праці, віднесено оновлення змісту художньо-естетичних курсів; оволодіння студентами понятійним апаратом теорії художньої культури; наявність зв'язку змісту навчання з художніми завданнями прикладного характеру; використання художньо-творчих завдань і створення навчальних ситуацій художньо-естетичного змісту.

У **другому розділі “Система формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва”** розкритий хід та подана характеристика дослідно-експериментальної роботи, яка сприяла перевірці педагогічної ефективності системи формування художньої культури майбутніх учителів праці.

Розробка методики впровадження системи формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва передбачала її втілення у програмі інтегративного курсу “Основи образотворчого мистецтва”, розробку методичних рекомендацій з його впровадження, окремі методичні розробки, використання різних форм позааудиторної та науково-дослідної роботи (інтелектуальні аукціони, круглі столи, ігри-драматизації, вікторини, презентації творчих проєктів, захист наукових робіт, рефератів тощо).

Аналіз художньо-естетичної діяльності із застосуванням системного підходу

дозволив виокремити її структуру, а також обґрунтувати сукупність показників оцінювання її результатів. Структура системи представлена у вигляді розробленої й апробованої структурно-функціональної моделі, яка дала змогу здійснити цілеспрямоване керівництво художньо-естетичною діяльністю студентів. Основними ознаками моделі системи є самостійність пов'язаних частин, наявність внутрішньої організації, підпорядкованість і співпорядкованість компонентів, вплив умов середовища, цілеспрямованість по суті, стійкість і динамічність, необхідність управління. Модель системи формування художньої культури майбутніх учителів праці є теоретично узагальненим відображенням системи, у якій виявляються всі її ознаки (рис. 1).

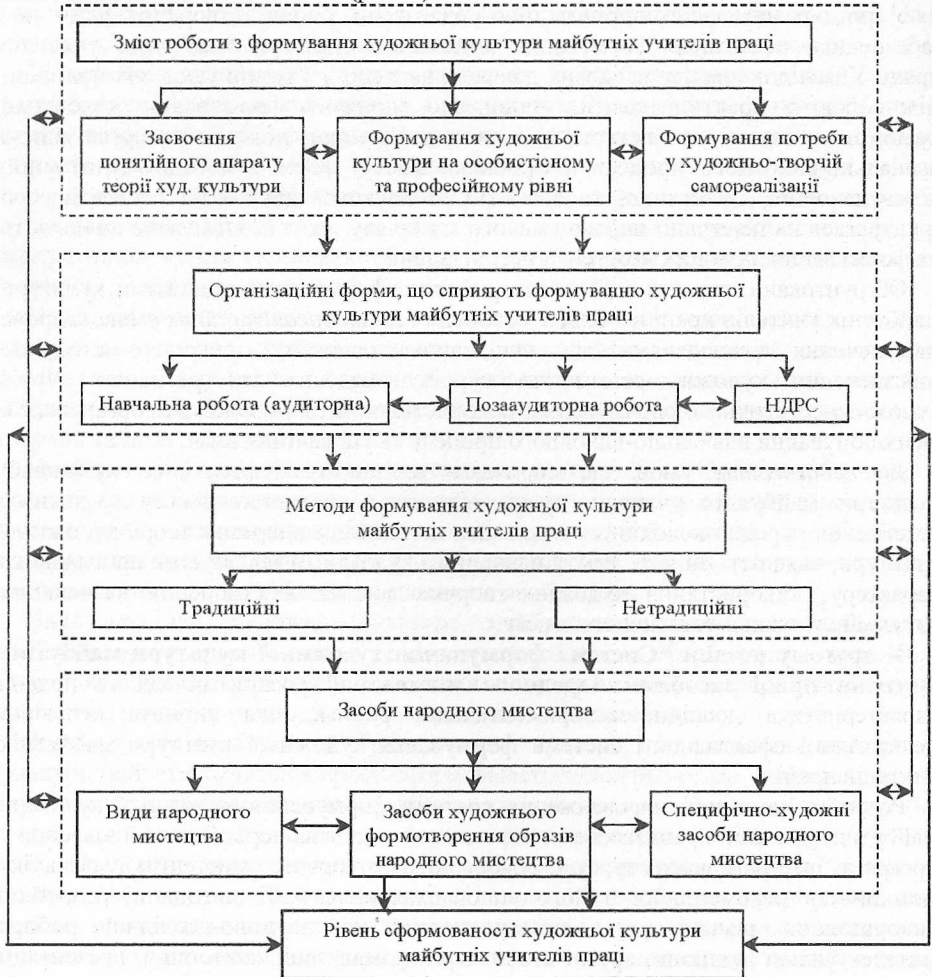

Рис. 1. Структурно-функціональна модель системи формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва.

У моделі відображено компоненти (зміст роботи з формування художньої культури майбутніх вчителів праці; організаційні форми, що сприяють формуванню художньої культури студентів; методи і засоби народного мистецтва з формування художньої культури майбутніх педагогів), кожен з яких має свої завдання функціонування, спрямовані на досягнення основної мети – формування художньої культури майбутніх учителів праці.

Проведена дослідно-експериментальна робота переконує, що формування художньої культури майбутніх учителів праці активно здійснюється лише, якщо народне мистецтво розглядається як система життєдіяльності майбутніх учителів праці, що виявляється в аудиторній, позааудиторній та науково-дослідній роботі студентів; цей процес є системою дій, спрямованих на формування індивіда як цілісної системи соціальних, психологічних і інтелектуальних властивостей і якостей.

Серед ознак складних систем, зокрема системи формування художньої культури майбутніх учителів праці, однією з найважливіших є необхідність управління нею. Цей процес здійснювався опосередковано завдяки розробленій організаційній моделі оперативного управління процесом формування художньої культури, використання якої дозволило децентралізувати управлінський вплив викладача і досягнути взаємодії суб'єктів художньої культури.

Ефективність системи формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва досліджувалася в процесі дослідно-експериментальної роботи, основою якої став педагогічний експеримент, що складався з двох етапів: констатувального та формувального.

Метою констатувального етапу експерименту було виявлення рівня художньої культури як професійної якості особистості майбутніх учителів праці. За розробленими критеріями (художньо-естетична компетенція в області мистецтва, уміння давати оцінку мистецьким виробам, розвиток потреби у художньо-творчій діяльності, розвиток художнього світогляду) у перебігу дослідження виявлялися частота залучення, міра пізнання, інтерес до народного мистецтва, система особистих переваг в оцінюванні творів народного мистецтва, ступінь активності й творчий підхід до вибору форм художньо-естетичної діяльності в цій сфері. Як засвідчили результати аналізу, співвідношення студентів з різними рівнями сформованості художньої культури виявилось неоднаковим. Вищий рівень притаманний тій частині студентів, у яких більш розвинуті вміння інтерпретації художньо-естетичної інформації творів як класичного, так і народного мистецтва (КГ – 4,8 %); розвинуті вміння знаходити художньо-образні аналогії щодо художньо-естетичної інформації (КГ – 11,9 %); розвинуті потреби в передачі художньо-образної інформації в процесі творчої самореалізації (КГ – 9,5 %); сформований художній світогляд (КГ – 7,1 %).

На основі результатів констатувального експерименту визначено, що основними причинами низького рівня сформованості художньої культури майбутніх учителів праці є механічне засвоєння художньо-естетичних знань, недостатній емоційно-чуттєвий контакт з творами професійного та народного мистецтва, відсутність системного підходу до процесу формування художньої культури студентів засобами народного мистецтва, відсутність організаційно-

педагогічних умов, невизначеність в існуючій практиці фахової художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів потенційних можливостей засобів народного мистецтва і розроблених механізмів передачі художньо-образної інформації його творів у власних виробках студентів.

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження довів доцільність розробки й упровадження системи формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва в навчально-виховний процес. Ця система побудована на єдності теоретичної, художньо-практичної та естетично-фахової підготовки студентів на основі усвідомлення аксіологічних рис національної культури; стимулювання навчально-пізнавальної, художньо-творчої активності майбутніх учителів; наступності, послідовності у формуванні їхніх художньо-естетичних знань, умінь і навичок художньо-естетичної роботи; поступового вдосконалення та збагачення її змісту і форм; забезпечення творчої активності й самодіяльності майбутніх фахівців, що створює сприятливі умови для самоутвердження й самореалізації останніх. Вона передбачає залучення студентів до різноманітних видів (аудиторної, позааудиторної, практичної, самостійної) художньо-творчої діяльності, що ґрунтуються на засадах культурно-діяльнісного, особистісно орієнтованого навчання і виховання молоді та моделюють відповідну професійну якість майбутніх педагогів – сформовану художню культуру.

Формувальна дослідно-експериментальна робота була спрямована на підвищення ефективності, розвитку й інтенсифікації процесу формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва і здійснювалась у процесі вивчення студентами комплексу дисциплін суспільного, психолого-педагогічного й фахового циклів, а також авторського інтегративного курсу “Основи образотворчого мистецтва”. Під час цієї роботи у навчально-виховний процес вищого закладу освіти активно впроваджувалися компоненти української художньої культури й національного мистецтва (календарні звичаї, обряди, свята; народний побут, промисли, ремесла тощо), що сприяло створенню у студентів усвідомленого інтересу до національних цінностей свого народу, активізації художньо-естетичних, професійних умінь, етнографічних знань і переконань щодо їхньої необхідності для майбутньої педагогічної діяльності.

На етапі формувального експерименту розроблена система була запроваджена в навчально-виховний процес вищої педагогічної школи. У результаті зіставлення отриманих результатів співвідношення студентів з високим рівнем сформованості художньої культури було таким: рівень художньо-естетичної компетенції в галузі мистецтва (ЕГ – 36,9 %), уміння давати оцінку мистецьким виробам (ЕГ – 23,9 %), потреба у художньо-естетичній діяльності (ЕГ – 43,5 %), розвиток художнього світогляду (ЕГ – 26,1 %).

Експериментальна перевірка показала достатню ефективність обґрунтованої системи формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва.

Доведено, що умовою успішного функціонування названої системи є інтеграція визначених компонентів, які забезпечують притаманні цій системі якісні ознаки й властивості.

Експериментально доведена ефективність використання комплексу засобів народного мистецтва (види народного мистецтва; засоби художнього формотворення образів народного мистецтва; специфічно-художні засоби народного мистецтва) у функціонуванні системи формування художньої культури майбутніх учителів праці. Завдання формувального експерименту передбачали перевірку ефективності запропонованої системи на основі встановлення динаміки рівнів сформованості художньої культури протягом експерименту.

Водночас експеримент засвідчив, що ефективність формування художньої культури студентів засобами народного мистецтва зростає за умови вдалої організації форм і змістового наповнення позааудиторної діяльності майбутніх учителів праці, надання їм цілісного діалогічного, дієвотворчого, особистісного й професійного характеру, систематичного й творчого використання народного мистецтва різних видів.

Аналіз результатів формувальної дослідно-експериментальної роботи дає підставу зробити висновок щодо підвищення рівня сформованості художньої культури майбутніх учителів праці як професійної якості (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка рівня сформованості художньої культури майбутніх учителів праці

Рівні сформованості	Заміри, %		
	Констатувальний Експеримент	Формувальний експеримент	
		Студенти КГ	Студенти ЕГ
Високий	9,9	14,4	32,6
Середній	33,4	29,7	45,1
Низький	56,7	55,9	22,3

Порівняльний аналіз засвідчив, що загальний рівень сформованості художньої культури майбутніх учителів праці значно підвищився в експериментальній групі (рис. 2). Дослідно-експериментальна перевірка впливу розробленої системи формування художньої культури майбутніх учителів праці на зростання рівня їх художньої культури підтвердила правильність висунутої гіпотези.

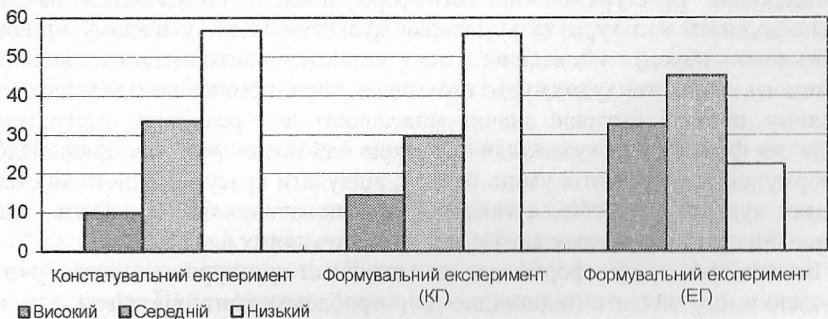

Рис. 2. Динаміка рівня сформованості художньої культури майбутніх учителів праці.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження і здобуті результати щодо розв'язання проблеми формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва в сучасному вищому педагогічному закладі освіти дозволило нам зробити узагальнюючі висновки.

1. На сучасному етапі становлення національної системи освіти в Україні значно актуалізується проблема професійної підготовки майбутніх педагогів, здатних до сприймання, розуміння й творення матеріальних і духовних цінностей. Саме тому перед сучасною освітою гостро стоїть проблема формування художньо-естетичної культури майбутніх педагогів. Це стосується насамперед учителів праці, оскільки їх професійна діяльність безпосередньо пов'язана з відродженням національної художньої культури.

2. На основі вивчення теоретичних засад формування художньої культури майбутніх учителів було встановлено співвідношення понять “художня культура особистості”, “художня культура вчителя праці”.

Уточнено зміст поняття “художня культура майбутнього вчителя праці”. Виявлено, що це складне особистісне утворення, яке виражає рівень художньо-естетичної компетенції в галузі мистецтва, розвиненості здатності до розуміння культурного смислу творів мистецтва, певний рівень сформованості художніх потреб, готовності до мистецького діалогу та до перетворення у власний внутрішній світ досягнень світової художньої культури.

3. Установлено, що структура художньої культури майбутніх педагогів містить такі компоненти: сформованість художньо-естетичної компетенції в галузі мистецтва – здатність до розуміння художньо-естетичної інформації творів мистецтва й оволодіння механізмами її передачі через художній образ; оцінку художньо-естетичних виробів – зіставлення художньо-естетичної інформації творів мистецтва з особистісними емоційними реакціями та суб'єктивними асоціаціями; художньо-творчу діяльність – оволодіння вмінням реалізації художньо-образної інформації у власній діяльності; художній світогляд – сформована система соціально-духовних цінностей щодо традицій і норм художньої культури.

4. Художня культура особистості формується й розвивається на ґрунті загальнонародської культури та художньої культури нації, у нашому випадку – українського народу. Доведено, що методика використання виховного, естетичного, етичного, художнього потенціалу народного мистецтва у навчально-виховному процесі створює значні можливості для реалізації інтегративного підходу до формування художньої культури майбутніх учителів праці. Йдеться про формування у студентів умінь бачити, відчувати красу народного мистецтва, народних художніх виробів, а також практичне використання набутих знань і сформованих умінь при виконанні художньо-естетичних виробів.

5. Визначення стану сформованості художньої культури майбутніх учителів праці дало змогу виявити (відповідно до розроблених критеріїв: рівня художньо-естетичної компетенції, вміння давати оцінку художньо-естетичним виробам, потреби у художньо-естетичній діяльності, розвитку художнього світогляду) рівні

сформованості художньої культури (високий, середній, низький) і з'ясувати динаміку професійно-педагогічної підготовки студентів до формування цієї професійної якості.

6. Виявлені та обґрунтовані організаційно-педагогічні умови, створення яких сприятиме формуванню художньої культури майбутніх учителів праці. Організаційні умови: кадрове забезпечення викладачами зі спеціальною освітою; програмно-методичне забезпечення художньо-естетичних курсів; введення інтегративних курсів художньо-естетичного спрямування; використання моделювання для організації й функціонування навчально-виховного процесу та управління ними. Педагогічні умови: оновлення змісту художньо-естетичних курсів; оволодіння студентами понятійним апаратом теорії художньої культури; зв'язок змісту навчання з художніми завданнями прикладного характеру; використання художньо-творчих завдань і створення навчальних ситуацій художньо-естетичного змісту.

7. У дослідженні доведена ефективність розробленої системи формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва, що передбачало виявлення і розвиток у студентів професійно-значущих художньо-естетичних якостей. Запропоновані організаційно-педагогічні умови, форми й методи активізації зазначеного процесу позитивно вплинули на розвиток особистісної художньої культури, народознавчої, художньо-творчої фахової компетенції майбутніх учителів праці.

8. Слід вказати на значущість і ефективність запропонованої організаційної моделі управління системою формування художньої культури майбутніх учителів праці. Основними перевагами є впорядкування, надання прозорості й науковості процесу формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва. Експериментальна перевірка моделі системи довела педагогічну ефективність її упровадження в навчально-виховний процес.

Проведене дослідження не претендує на остаточне вирішення багатоаспектної проблеми формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва. Подальшого вивчення й обґрунтування вимагають питання, пов'язані із соціально-економічними, методичними, організаційними умовами функціонування курсів художньо-естетичного спрямування. Перспективним вбачається подальше дослідження проблеми формування і розвитку художньо-естетичної культури на особистісному рівні учнів початкової, середньої, старшої та вищої школи засобами як традиційного, так і сучасного мистецтва.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях автора:

Статті в наукових фахових виданнях

1. Москаленко Г. А. Художня культура майбутнього учителя праці – умова успішної професійної діяльності // Рідна школа. – № 9. – 1998. – С. 64-66.
2. Богатирьова Г. А. Умови успішного формування творчої особистості майбутнього вчителя праці // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць / Відп. ред. Т. І. Суценко. –

Вип. 16. – Київ-Запоріжжя, 2000. – С. 91-94.

3. Богатирьова Г. А. Художня культура як необхідна якість сучасного педагога // Рідна школа. – 2000. – № 7. – С. 76-79.

4. Богатирьова Г. А. Теоретичні засади та шляхи формування художньої культури майбутнього вчителя праці // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць / За ред. Т. І. Сушенко. – Вип. 20. – Київ-Запоріжжя, 2001. – С. 154-157.

5. Богатирьова Г. А. Управління процесом розвитку художньої культури вчителів праці в системі методичної роботи // Нива знань. – № 1. – Дніпропетровськ, 2002. – С. 63-66.

6. Богатирьова Г. А. Культурологічний підхід до формування особистості майбутнього вчителя праці // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць. – Спец. випуск № 10: “Художньо-педагогічна освіта ХХІ ст.: теорія, методи, технології”. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – С. 45-51.

7. Богатирьова Г. А. Засоби народного мистецтва у формуванні художньої культури майбутніх учителів праці // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць. – Спец. вип. № 13: “Мистецько-педагогічна освіта: проблеми та перспективи”. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – С. 16-22.

8. Богатирьова Г. А. Модель оперативного управління системою формування художньої культури майбутніх учителів праці // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць / За ред. В. К. Бураяка. – Спеціальний випуск №16: “Мистецько-педагогічна освіта (теорія, методи, технології)”. – Ч. 1. – Кривий Ріг: КДПУ, 2006. – С.49-55.

Навчально-методичний посібник

9. Богатирьова Г. А. Формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва: Навчально-методичний посібник. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 156 с.

Статті в збірниках наукових праць

10. Москаленко Г. А., Белікова В. В., Грідіна Р. С. Нові підходи до викладання курсу “Світова художня культура” в умовах реалізації концепції національної школи // Питання підвищення якості підготовки вчителя музики в умовах відродження національної школи: Зб. наук. праць. – Кривий Ріг: КДПУ, 1992. – С. 73-77. [Особистий внесок здобувача: практична перевірка розроблених теоретичних положень, оформлення наслідків експериментальної роботи].

11. Москаленко Г. А. Синтез мистецтв як основа сприйняття творів М. Приймаченко у формуванні професійних якостей майбутніх учителів “Світової художньої культури” // Питання підвищення якості підготовки вчителів музики в умовах відродження національної школи: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: Пороги, 1993. – С. 102-106.

12. Москаленко Г. А. Взаємозв'язок гуманізації навчально-виховного процесу і здоров'я вчителя (про деякі погляди В. О. Сухомлинського) // Проблеми настигності та інтеграції змісту навчання у системі “Школа-ПТУ-ВНЗ”: Науково-

методичний збірник / За ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало, Р. С. Гуревича та ін. – Вінниця, 1996. – С. 308-310.

13. Москаленко Г. А. Семантичні засоби виразності та їх роль у формуванні художньої культури майбутніх учителів праці // Сучасна трудова та професійна підготовка шкільної молоді: Зб. наук. статей. – Кривий Ріг, КДП, 1998. – С. 22-26.

14. Москаленко Г. А. Деякі аспекти формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва // Теорія і практика трудової та професійної підготовки молоді: Зб. наук. праць. – Вип. 2. – Кривий Ріг, 1999. – С. 65-70.

15. Богатирьова Г. А. Педагогічні умови активізації пізнавальної діяльності майбутніх учителів праці // Активізація навчальної діяльності у вищій і загальноосвітній школі: Зб. наук. тез. – Кривий Ріг, 2000. – С. 39-41.

16. Богатирьова Г. А. Інтегративні підходи до формування художньої культури майбутніх учителів праці // Трудова та професійна підготовка молоді: проблеми і перспективи: Зб. наук. праць. – Вип. 3. – Кривий Ріг: КДПУ, 2000. – С. 39-43.

17. Богатирьова Г. А. Формування художньої культури майбутнього вчителя під час вивчення української та зарубіжної культури // Україна: минуле та сучасність: Зб. наук. праць. – Кривий Ріг: І.В.І., 2001. – С. 253-258.

18. Богатирьова Г. А. Орнаментальна основа народного мистецтва як засіб формування художньої культури майбутнього вчителя // Трудова та професійна підготовка молоді: проблеми та шляхи їх розв'язання: Зб. наук. праць. – Вип. 4 – Кривий Ріг: І.В.І., 2002. – С. 66-71.

19. Богатирьова Г. А. Шляхи формування художньо-естетичної культури майбутніх учителів праці // Особисто орієнтоване навчання і виховання учнівської та студентської молоді: Зб. наук. праць. – Вип. 5. – Кривий Ріг, 2003. – С. 61-65.

20. Богатирьова Г. А. Роль художньо-естетичної підготовки майбутніх педагогів у контексті реалізації нових моделей освіти // Україна і світ: Зб. наук. праць. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2005. – С. 32-39.

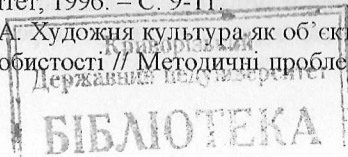
Матеріали науково-практичних конференцій

21. Москаленко Г. А. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до формування навичок сприйняття творів мистецтва учнями молодшого шкільного віку // Шляхи поліпшення підготовки вчителів початкових класів до роботи в національній школі: Матеріали міжвуз. наук.-практ. конференції. – Дрогобич: МО, Дрогобицький педагогічний університет, 1992. – С. 161-162.

22. Москаленко Г. А. Культуро-освітні засади “Короткого курсу історії мистецтв” // Гуманізм. Людина. Культура: Тези доповідей людинознавчих філософських читань. – Дрогобич, 1992. – С. 252-253.

23. Москаленко Г. А. Формування гуманістичної і світоглядної позиції майбутніх учителів праці засобами образотворчого мистецтва // Матеріали Міжвуз. наук.-практ. конфер. – Ч. 2. – Херсон: МО України, Херсонський педагогічний університет, 1996. – С. 9-11.

24. Москаленко Г. А. Художня культура як об'єктивно і суб'єктивно необхідна якість обдарованої особистості // Методичні проблеми учнівських і студентських

олімпіад та особливості роботи з обдарованою молоддю: Матеріали всеукраїнської конференції, 17-20 листопада 1997 р. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 220-225.

25. Богатирьова Г. А. Системний підхід до формування художньої культури майбутніх педагогів // Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості: Наукові доповіді та повідомлення Міжнародної науково-практичної конференції / За ред. А. С. Лобанової. – Вип. 1. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 192 с.

АНОТАЦІЇ

Богатирьова Г. А. Формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Кіровоград, 2007.

У дисертації досліджується проблема формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва. Художня культура особистості вчителя розглядається як синтез якостей, сформованих унаслідок засвоєних мистецьких цінностей. Художня культура майбутнього вчителя праці – це складне особистісне утворення, яке виражає рівень художньо-естетичної компетенції в галузі мистецтва, розвиненості здатності до розуміння культурного смислу творів мистецтва, певний рівень сформованості художніх потреб, готовності до мистецького діалогу та до перетворення у свій внутрішній світ досягнень художньої культури.

Виявлено сутність та зміст процесу формування художньої культури майбутніх учителів праці, особливості становлення й розвитку форм і методів художньо-естетичної підготовки, ефективність яких доведена педагогічною теорією і практикою. Виявлено та обгрунтовано організаційно-педагогічні умови, уточнені критерії визначення рівнів сформованості художньої культури майбутніх учителів праці як професійної якості особистості, розроблена методика впровадження комплексу засобів народного мистецтва в процес фахової художньо-естетичної підготовки студентів; розроблено науково доцільну структурно-функціональну модель системи роботи з формування художньої культури майбутніх учителів праці засобами народного мистецтва й організаційну модель управління нею.

Ключові слова: художня культура майбутніх учителів праці, художньо-естетична діяльність, комплекс засобів народного мистецтва, модель системи формування художньої культури майбутніх учителів праці.

Богатырева Г. А. Формирование художественной культуры будущих учителей труда средствами народного искусства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Кировоградский государственный педагогический университет имени Владимира Винниченка, Кировоград, 2007.

В современных условиях особое значение имеет процесс становления культурной личности, которая имеет не только достаточную профессиональную подготовку, но и достаточный уровень художественной культуры. Современная высшая педагогическая школа не располагает соответственной системой работы по формированию художественной культуры будущих педагогов.

В диссертации исследуется проблема формирования художественной культуры будущих учителей труда средствами народного искусства.

Раскрыта сущность важнейших качеств личности будущего учителя, характеризующих высокий уровень его художественной культуры. Обоснованы и уточнены критерии определения уровней художественной культуры будущих учителей труда, четко описаны показатели. На основании этих показателей и критериев представлен коэффициент сформированности художественной культуры будущих учителей труда средствами народного искусства. Рассмотрена структура художественной культуры личности учителя и ее проявления в художественно-эстетической деятельности.

Обоснованы организационно-педагогические условия формирования художественной культуры будущих учителей труда средствами народного искусства. Среди организационных условий важнейшими являются наличие специальных учебных кабинетов и обеспечение специально подготовленными высокопрофессиональными кадрами; увеличение количества времени для изучения дисциплин художественно-эстетического цикла; наличие моделей учебно-воспитательного процесса и организационных моделей управления ними. Создание педагогических условий связано с обновлением содержания художественно-эстетических курсов на основе использования народного искусства; с овладением студентами понятийным языком искусства; с наличием разработанной системы средств выразительности народного искусства; с использованием художественно-творческих заданий и учебных ситуаций художественно-эстетического содержания.

Согласно разработанной системе, содержание работы по формированию художественной культуры будущих учителей труда средствами народного искусства должно включать формирование художественно-эстетической компетенции студентов в области искусства, умение давать оценку художественно-эстетическим изделиям, развитие потребности в художественно-эстетической деятельности, уровень художественного мировоззрения. Содержание работы по формированию художественной культуры будущих учителей труда средствами народного искусства реализуется в системе форм учебно-воспитательного процесса, среди которых лекции и лабораторно-семинарские занятия курса "Основы изобразительного искусства", занятия культурологического клуба "Я и творчество", посещение художественных выставок, конкурсы на лучшее изделие, игры-драматизации, творческие работы, творческие отчеты и рецензии и т. д. Воплощение этих форм деятельности в процессе художественно-эстетической подготовки будущих учителей труда нацелено на достижение главного результата предложенной системы – достаточного уровня сформированности их художественной культуры.

В результате экспериментальной проверки эффективности разработанной системы формирования художественной культуры будущих учителей труда средствами народного искусства установлено, что ее главным преимуществом является: использование данной системы придает процессу формирования художественной культуры студентов целеустремленность, упорядоченность и прозрачность, чему способствует внедрение организационной модели управления системой.

На основе теоретической и исследовательско-экспериментальной работы по обоснованию эффективности системы работы по формированию художественной культуры будущих учителей труда средствами народного искусства создано учебно-методическое пособие для педагогов высшей и профессиональной школы.

Ключевые слова: художественная культура учителя труда, художественно-эстетическая деятельность, комплекс средств народного искусства, модель системы формирования художественной культуры будущих учителей труда.

Bogatyreva G. A. Formation of art culture of the future teachers of work by means of a folk art. – Manuscript.

The theses on gaining the academic degree of candidate of science on speciality 13.00.04. – theory and methodology of professional education. – Kirovograd State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko, Kirovograd, 2007.

The problem of forming artistic culture of Handicraft teachers-to-be by means of folk art is investigated in the theses. The artistic culture of a teachers personality is viewed as a synthesis of the features formed as a result of obtained artistic values. The artistic culture of Handicraft teachers-to-be is a complex formation that shows the level of artistic-aesthetic competence in the field of arts, the level of ability to understanding cultural contents of works of art, readiness to an artistic dialogue and integrating the achievements of artistic culture into one's inner world.

The essence and contents of the process of artistic culture forming of Handicraft teachers-to-by, the peculiarities of formation and development of forms and methods in the system of artistic-aesthetic training are revealed, the effectiveness of which was proved by pedagogical theory and practice. The organization-and-pedagogy conditions are revealed and substantiated, the criteria for determining the levels of artistic culture formation of Handicraft teachers-to-be as a professional feature of a person are specified, the methodology for putting into practice the complex of means of folk art into professional artistic-aesthetic students training is worked out, the scientifically valuable structure-and-function model of the system of work aimed at artistic culture forming of Handicraft teachers-to-be by means of folk art and organizational model for managing it are created.

Key words: artistic culture of Handicraft teachers-to-be, artistic-aesthetic activity, the complex of means of folk art, the system model of artistic culture forming of Handicraft teachers-to-be.

Богатирьова Галина Андріївна

**Формування художньої культури майбутніх учителів
праці засобами народного мистецтва**

*Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук*

Підписано до друку 14.02.2007.

Формат 60x90/16. Ум.-друк. арк. – 0,9. Авт. арк. – 0,9.

Тираж 100 прим.

Друкарня СПД Щербенок С. Г.

Свідоцтво ДП 126-р від 12.10.2004.

вул. Рокосовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027.

(0564) 92-20-77.